

ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ "ПАРАДОКС"

Мета дослідження – розкрити поняттєвий зміст терміну "парадокс", відображений у словникових дефініціях.

Поняття «парадокс» (від давньогрецького *parádoxos* – "протилежний очікуваному, неймовірний": *pará* (проти, всупереч) та *dóxa* (думка, погляд, уявлення) широко використовується як у науковій сфері, так і у повсякденному спілкуванні. Спільним для багатьох існуючих визначень парадокса є розуміння того, що в основі даного явища лежить протиріччя, адже у парадоксі поєднуються і взаємодіють несумісні поняття та судження.

Аналіз словникових дефініцій парадокса дозволив виявити певні особливості поняттєвого змісту цього терміну. Зокрема, у низці тлумачних словників зафіксовано визначення парадокс як судження, що містить внутрішнє протиріччя, оскільки поєднує думки або факти, які суперечать одне одному. Подібне тлумачення поняття "парадокс" зустрічається здебільшого в англійських тлумачних словниках, наприклад:

Cambridge Advanced Learner's Dictionary: "a situation or statement that seems impossible or is difficult to understand because it contains two opposite facts or characteristics" [1]; *Collins English Dictionary*: "A paradox is a statement in which it seems that if one part of it is true, the other part of it cannot be true" [2].

Схожу семантичну структуру має визначення прикметника "paradox" у словниках *Oxford Advanced Learner's Dictionary*: "(of a statement) containing two opposite ideas that make it seem impossible or unlikely, although it is probably true" [3] та *Langenscheidt Großwörterbuch. Deutsch als Fremdsprache*: "so, dass es einen Widerspruch in sich enthält od. dass darin zwei Dinge nicht zusammenpassen" [4: 808].

З іншого боку, парадокс розглядається як думка, суперечливий характер якої виявляється по відношенню до загальноприйнятих, усталених уявлень, що поділяються більшістю або продиктовані здоровим глуздом. Таке визначення парадокса зустрічаємо переважно в українсько- і російськомовних словниках, наприклад: *Академічний тлумачний словник української мови*: "думка, судження, що різко розходиться із звичайним, загальноприйнятим і протирічить (іноді тільки на перший погляд) тверезому глуздові" [5]; *Українська Радянська Енциклопедія*: "Думка, що разюче розходиться з усталеними поглядами, начебто суперечить здоровому глуздові, хоча насправді може й не бути хибною" [6]; *Тлумачний словник В. І. Даля*: "мнение странное, на первый взгляд дикое, озадачивающее, противное общему" [7]; *Тлумачний словник С. І. Ожегова*: "странное, расходящееся с общепринятым мнением, высказывание, а также мнение, противоречащее (иногда только на первый взгляд) здоровому смыслу" [8]; *Тлумачний словник під ред. Д. М. Ушакова*: "мнение, резко расходящееся с обычным, общепринятым, противоречащее (часто только с виду) здоровому смыслу" [9]; *Большой энциклопедический словарь*: "неожиданное, непривычное, расходящееся с традицией утверждение, рассуждение или вывод" [10].

Серед опрацьованих англомовних лексикографічних джерел подібне тлумачення парадокса зафіксовано лише в словнику *Collins English Dictionary*. За даними словника значення парадокса як "An opinion that conflicts with common belief" [2] поширене у британському варіанті англійської мови, тоді як в американському варіанті англійської мови воно вважається застарілим: "paradox in American (archaic): "A statement contrary to common belief" [2]. У словнику *Oxford Advanced Learner's Dictionary* значення парадокса як судження, що суперечить усталеній думці, розглядається як його первинного (давнє) значення: "originally denoting a statement contrary to accepted opinion" [3]. Аналогічні відомості про етимологію слова "парадокс" знаходимо в *Online Etymology Dictionary*: "statement contrary to common belief or expectation" [11]. Серед німецькомовних тлумачних словників значення парадокса як твердження, що спростовує норми здорового глузду, відображає *Online Wörterbuch von Langenscheidt (Fremdwörterbuch)*: "(scheinbar) widersinnige, widersprüchliche Behauptung, etwas der Vernunft zu widersprechen Scheinendes" [12].

Визначення, наведене в *Словнику лінгвістичних термінів за редакцією М. І. Голянич*, поєднує розуміння парадокса, як судження, в якому протиріччя виникає як через несумісність виражених ідей, так і через розбіжності із загальноприйнятими переконаннями: парадокс – це "думка, що різко розходиться з усталеними поглядами і спочатку нібито суперечить собі" [13: 138]. Аналогічно в *Oxford Living Dictionaries* парадокс розглядається і як думка, що не має розумних, логічно обґрунтованих підстав, не відповідає здоровому глузду (див. absurd – "gesundem Menschenverstand völlig fern" [4]; "Wildly unreasonable, illogical, or inappropriate" [14]), і як суперечлива думка: "A seemingly absurd or contradictory statement or proposition that when investigated or explained may prove to be well founded or true" [14].

Слід також зазначити, що в усіх наведених словникових дефініціях відображено важливу диференційну ознаку парадокса, а саме його спрямування на розкриття істини, яке веде до відтворення цілісної картини світу [15]. Так, наприклад, у дефініції, наведеній у словнику *Duden online* ("scheinbar unsinnige, falsche Behauptung, Aussage, die aber bei genauerer Analyse auf eine höhere Wahrheit hinweist" [16]), парадокс тлумачиться як твердження, що здається безглуздом, неправильним, проте при ретельнішому аналізі розкриває істину вищого рівня.

Подальшим етапом дослідження є виявлення специфіки вживання поняття "парадокс" у лінгвістичному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/paradox>
2. Collins English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/paradox>

3. Oxford Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/paradox>
4. Langenscheidt Großwörterbuch. Deutsch als Fremdsprache. – Berlin und München : Langenscheidt KG, 2008. – 1307 S.
5. Академічний тлумачний словник української мови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/paradoks>
6. Українська Радянська Енциклопедія : [в 12 т.] / голов. редкол. М. П. Бажан (голов. ред.) [та ін.]. – Київ : Голов. ред. УРЕ, 1977-1985;
7. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovari.299.ru/word.php?id=24195>
8. С. И. Ожегов. Толковый словарь русского языка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enc-dic.com/ozhegov/Paradoks-21975.html>
9. Толковый словарь русского языка под ред. Д. Н. Ушакова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slovar.cc/rus/ushakov/426609.html>
10. Большой энциклопедический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://enc-dic.com/enc_big/Paradoks-44079.html
11. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.etymonline.com/word/paradox>
12. Online Wörterbuch von Langenscheidt (Fremdwörterbuch) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://de.langenscheidt.com/fremdwoerterbuch/paradox>
13. Голянич М. І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / [Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О.] ; за редакцією М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : видавець Голіней О. М., 2011. – 268 с.
14. Oxford Living Dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/paradox>
15. Федосеева Т. В. К вопросу о литературном парадоксе / Т. В. Федосеева, Г. И. Ершова // Вестник РГУ имени С. А. Есенина. – 2013. – № 1(38). – С. 81-90.
16. Duden online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Paradox>